

**Створення та діяльність ОУН
на Закарпатті 1929-1939 рр.**

Зовсім недавно Україна сприймалася лише як географічне поняття, оскільки не мала значення політичного, не була державою. Вона входила до складу Радянського Союзу, не володіючи при цьому повноправним статусом незалежної держави і тому залишалася незнаною для всього світу. Все змінилося у 1991 році, коли Україна здобула незалежність і державну самостійність. Для народу, що живе на цій землі вже тисячоліття, це не стало дарунком долі, а насамперед – відновленням історичної справедливості. Здається, жодна з європейських націй не витратили стільки енергії і часу для наближення омріяної мети, як українці. До всіх великих трагедій, які переслідували Україну впродовж її довгої історії, у ХХ столітті додалися нові – ще більші та страшніші: і дві світові війни, і сталінський голодомор 1932-1933 років, і нищення української інтелігенції та найактивнішої частини народу. Поневолена, гноблена Україна не вмирала (про що свідчать сьогодні перші рядки нашого національного гімну), вона вперто не бажала бути лише спогадом про втрачену велич. Нині в історичній науці досліджуються багато сторінок історії нашого минулого і сьогодення - як славні і героїчні, так і трагічні. Кожна досліджена тема має бути почутою. Серед багатьох проблемних питань нашої історії фігурує тема діяльності Організації Українських Націоналістів (ОУН). На мою думку, це одна з найславніших сторінок української історії, особливо ХХ століття. Як відомо, ОУН діяла практично на всій етнічній українській території. Діяльність цієї організації, як відомо, була різноманітною: від пропагандистської роботи серед населення і до збройних виступів проти тогочасних гнобителів України. Детально зупинюся на висвітленні історії створення та діяльності Організації Українських Націоналістів на території мого рідного краю – на Закарпатті – в період 1929-1939 рр.

У 1929 році р. під впливом рішень установчого Конгресу Українських Націоналістів на Закарпатті була зроблена спроба створити організацію на зразок ОУН у Галичині. Як писав Юліян Химинець, ця організація не була самостійною, а цілком залежала від галицького УВО. Очолювала її Стефанія Новаківська, яка, фактично, доручила учневі вчительської семінарії Ф. Тачинцю здійснити замах на одного з лідерів русофілів Є. Сабова. Сам Ф. Тачинець на суді заявив: «Я не хотів його вбивати, я хотів лиш звернути увагу публічної думки на те, що тутешній руський нарід – це росіяни і що так звані дні «русской культури», уладжовані духновичівцями, це пагубна робота скритих фанатичних душ, котрі найшли собі до цілі фальшиво амбітні одиниці, що до своєї хворобливої амбіції підпирають нищення рідного слова...» С. Новаківська, як головний ініціатор замаху була засуджена до п'яти років позбавлення волі, а Тачинцеві дали один рік. Однак через деякий час відбувся пересуд, і Тачинцеві строк збільшили до трьох років [3, №38].

Цей замах, організований молодими закарпатськими націоналістами, не так привернув до себе увагу громадськості, як загострив без того напружену обстановку в краї. Безперечно, було б значно більше користі, якби два великі напрями - народовецький і москвофільський – віднайшли шляхи до взаєморозуміння і зближення. При такій умові багатостраждальне Закарпаття тільки б виграло. Цього найбільше боялися колонізатори краю, якби їх сьогодні не ідеалізували. А що стосується ОУН, то перша спроба створити в Закарпатті цю радикальну організацію не увінчалася успіхом. «Із арештом С. Новаківської, - писав Ю. Химинець, - вся справа ОУН на Закарпатті була припинена, бо не було охочих продовжувати працю в тому стилі, як це було подумано п. С. Новаківською».

Друга спроба організувати ОУН припадає на другу половину 1932р. і пов'язана з іменем Ю. Химинця. «Організаційну працю, - відзначав засновник закарпатського осередку ОУН, - поділено на два сектори: сектор пропаганди, що його очолив д-р С. Росоха, і сектор підпільний, яким

керував Ю.Химинець. Речником української націоналістичної думки на Закарпатті був часопис «Пробоем», його редагував д-р С. Росоха, маючи до помочі таких студентів: Івана Колоса, Єлизавету Кузьмівну, Іванку Гірну та інших. Головною метою було виховання молодого покоління в українському соборному дусі, щоб відразу справу поставити правильно, бо Закарпаття мало за собою такі невдачі, як неспроможність протягом довгих років стати на самостійне політичне становище та організаційне плентання у хвості чеських партійних централей, затягування на довгі роки в мовній боротьбі...».

Починаючи з осені 1934 р. на квартирі Ю. Химинця в Мукачеві постійно відбувалися зустрічі членів закарпатського Проводу українських націоналістів. До Мукачева приїжджали Ярослав Барановський, Олег Ольжич, Лев Ребет, Ярослав Стецько, Ганна Чемеринська-Барановська, Іван Борковський, Олекса Гасин та інші. У 1936 р. виник навіть жіночий відділ юнацтва ОУН, який очолила Марія Химинець [3, № 39]. Однак необхідно відзначити, що ідеї українського націоналізму так і не запустили глибокого коріння на Закарпатті, в тому націоналістичний рух не набув масового характеру.

Починаючи з другої половини 30-х років Закарпаття стає в центрі уваги ПУНу. У 1937 р. Є. Коновалець навіть запропонував створити його окремий штаб для Закарпаття, а О.Чемеринський видав книжку «Платформа Закарпаття», яку слід вважати своєрідною програмою ОУН стосовно краю. Автор був переконаний, що визволення Закарпаття можливе тільки за умови незалежності всієї України. Він вважав, що політична проблема Закарпаття не може бути відірваною проблемою. Вона належить до цілісності ідеалів і змагань 45-мільйонованої української нації. Цього мусить бути свідоме Закарпаття, і це мусить воно дати недвозначно зрозуміти світові. Тільки в рамках розв'язання майбутнього всієї України лежить майбутнє Закарпаття. Чемеринський вважав, що «на місці сьогоднішньої ЧСР має постати три вповні самостійні держави: Чехія, Словаччина і Закарпатська Україна. Річ ніяк не фантастична – коли існує Люксембург,

Андора і Ліхтенштейн, то існує на довшу мету, то чому не має постати Українська Закарпатська держава – на якийсь час, поки не злучиться з Києвом А Чехія і Словаччина можуть удержуватися як самостійні держави взагалі на довшу мету [3, № 39].

Генерал М. Капустинський писав, що «ця держава (Чехлсловаччина –авт.) разом з Карпатською Україною посідала ключові позиції на Сході Європи і творила своїм геополітичним положенням та поважним стратегічно-економічним потенціалом безпосередню загрозу Німеччині та перепону для її походу на Схід. Також вона була зручним плацдармом для советських і антантських летунських армій» На цей факт звернув увагу відомий військовий теоретик М. Колодзинський, який у своїй праці «Воєнне значення і стратегічне положення Закарпаття» доводив, що «через Закарпаття ми б стали твердою ногою в середині Європи і мали б відповідний вплив на політику. Під оглядом стратегічним Закарпаття було б неоціненним для оборонної системи української держави. Сильно уфортифіковані Карпати зможуть здержати ворожий наступ зарівно з полудня як із заходу»

1938-1939рр.- період найтісніших взаємовідносин між ПУНОм і закарпатськими націоналістами. Тодішній голова ПУНу А.Мельник пригадував: «Перші дні перебрання мною агенд виповнені були гарячковими заходами допомогти Карпатській Україні, туди спрямовані були всі наші сили й засоби,якими роз поряджали ми. 20 грудня 1938 року воєводський уряд у Тернополі повідомляв Варшаву, що ОУН планує роз добування зброї і засилання людей на Закарпаття» Члени львівської Політичної Колегії, розібрались у Данцігу, 19 листопада 1938 р. теж обговорювали питання допомоги Карпатській Україні. Вони прийшли до висновку,що « Галичина могла б вислати термінових кооператорів, учителів, інженерів і шоферів». О.Думін писав у листі до А.Волошинв:

«1) яких фахівців було би потрібно Карпатській Україні? 2) в якій кількості 3) якими дорогами вони мали б пробиратись на Карпатську Україну. Прямо через гори, чи через Німеччину, Словаччину, Чехію» [3, № 39] .

Взагалі, найрішучіше та найрадикальніше виступила на арену боротьби за державність у Карпатській Україні Теренова Екзекутива Організації Українських Націоналістів. У той час як у вересні 1938 р. провідні політики українського національно-державного відродження Карпатської України вели переговори на внутрішньо-українському відтинку для досягнення повної консолідації всіх українських сил з одного боку, а в напрямі знайдення модусу вівенді з карпато-українськими москвофілами, з другого боку, а назовні вели вони переговори з чехами в справі введення територіальної автономії, то українські націоналісти вже тоді висунули домагання повної самостійності для Карпатської України. Тоді-то було розіслано по всій території Карпатської України відозву Екзекутиви ОУН, в якій сказано:

НАДХОДИТЬ ВЕЛИКИЙ ЧАС! ЗАКАРПАТТЯ МУСИТЬ СТАТИ САМОСТІЙНОЮ УКРАЇНСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ! А ОНО МУСИТЬ СТАТИ ЗАРОДКОМ ОДНОЇ ВЕЛИКОЇ САМОСТІЙНОЇ СОБОРНОЇ ДЕРЖАВИ ВІД ПОПРАДУ І ТАТРІВ АЖ ДО КАСПІЙСЬКОГО МОРЯ І ГІР КАВКАЗУ! [7, с. 69]

Стати цим зародком мусить бути для нас найбільшою честю! Ми будемо горді, що якраз ми перші будемо тими, що зачнуть відбудовувати Українську Державу! Що ми поможемо нашим братам скинути московське, польське й румунське ярмо! В цій відбудові поможе нам тільки єдність народу, велика віра в свої сили й віра в те, що Бог призначив нас повести свій народ до Волі!

В тому самому дусі, Другий Конгрес Українських Націоналістів Сполучених Штатів Америки, Канади й Піденної Америки, що відбувся

4 вересня 1938 р. в Ньюарку, штат Нью Джерсі. висловив своє домагання до тогочасних чільних політиків світу ідентичною телеграмою, в якій між іншим було сказано:

«Конгрес домагається створення незалежної Закарпатської Держави, яка у слушному часі зіллється з цілою Суверенною Соборною Українською Державою. Закарпатські українці та ціла українська нація будуть боротися проти кожного, хто піднесе руку проти цієї української території»[7, С.70].

Тодішній орган ОДВУ, тижневик «Націоналіст», що виходив у Нью-Йорку під редакцією Володимира Душника, помістив ряд статей у дусі вищої тези. Подібні резолюції проголосив також Восьмий з'їзд організації Державного Відродження України 5 вересня в Ньюарку, Нью Джерсі, а також Всенародне Віче в Обороні Закарпаття в Нью-Йорку дня 9 жовтня 1938, під проводом Андрія Костя, як голови, та Юрія Габоди, як Секретаря. Подібні домагання висували американські й канадські українці майже всіх місцевостей.

Саме в часі великих історичних змін у серці Європи, дня 14 жовтня 1938 року, проголошено офіційно, що по смерті полк. Євгена Коновальця з руки московсько-більшовицького агента, пост Голови Проводу Українських Націоналістів перебрав з волі покійного першого Голови ПУН його найближчий співробітник з часів Українських Визвольних Змагань 1917-1920 рр – полк. Андрій Мельник. А вже 20 жовтня 1938 р. Українська Пресова Служба з Женеві подала через віденську радіовисильню такий комунікат:

ПОЛКОВНИК АНДРІЙ МЕЛЬНИК ГОЛОВА ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ І ВОЖДЬ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ, ЯК НАЙПОВНІШОГО ВИЯВУ СОБОРНОГО УКРАЇНСТВА . ЗАВКЛИКАЄ ВСІХ УКРАЇНЦІВ СТАТИ СУЦІЛЬНОЮ ЛАВОЮ НА СЛУЖБУ НАЦІЇ ЗОКРЕМА БУТИ ГОТОВИМИ ПІД СУЧАСНУ ПОРУКИНУТИ МАКСИМУМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕНЕРГІЇ ДЛЯ

СКРІПЛЕННЯ СИЛ У БОРОТЬБІ ЗА УКРАЇНСЬКУ КАРПАТСЬКУ ДЕРЖАВУ [7, С.70].

Щоб краще розібратися в обстановці, до Праги здійснив поїздку А.Мельник. Які питання обговорював А.Мельник з представниками чехословацького уряду не відомо. За словами М. Капустянського йшлося про забезпечення Карпатської Січі зброєю. Після відвідин Праги А.Мельник побував на Закарпатті. Листопаді 1938 р. А. Мельник, німецький консул Г.Гофман, С. Росоха та І.Роман приїхали до Перечина, де відбулася таємна нарада. Через деякий час у Хусті відбулися Установчі збори Карпатської Січі.

Карпатська Січ потребувала зброю. ОУН це відповідальне завдання поставила на Р.Ярого, який його не виконав. З.Книш, що виконував згодом обов'язки політичного референта ОУН, писав: «Сьогодні справа ясна. Ріхард Ярий виконував німецькі доручення. Німеччина була заінтересована в мирній ліквідації Карпатської України...при допомозі Ярового саботувала транспорту зброї» Р.Ярий мав псевдонім «Консул-2», «Ріко Ярий» - писав Вікентій Шандор,- сотник, який був референтом із зовнішньої політики, а одночасно зв'язковим між Окремим та Військовим Штабами, він від імені Проводу Українських Націоналістів, мав до діла з політичними та військовими проблемами Карпатської України. Отже, таким чином, впливав на події в Карпатській Україні...Ріко Ярий німець, офіцер австро-угорської армії, після війни зразу ж на початку української державності увійшов у зв'язок з українським національним рухом і так здобув довіру його представників... Він був одночасно і зв'язковим від Німеччини, і тому міг бути рушійною силою в підготовці замаху на уряд, організувати гострі напруження між чехами і нами та проводити з декотрими комендантами Січі пронимецьку політику. [3, №39]. Саме вона гнала недостатньо озброєних січовиків проти тяжких кулеметів ворожих армій, танків, де вони гинули. Він командував також ворожими польськими

та мадярськими агентами, яких було викрито і зловлено в Головній Команді, і тими, яких не було викрито».

Ще 20 жовтня 1938р женевська українська пресова служба передала заклик голови ПУНу А.Мельника до українського народу, де, зокрема, говорилося про необхідність усіма силами стати «суцільною лавою на службі Нації і зокрема бути готовими під сучасну пору кинути максимум національної енергії для скріплення сил у боротьбі за Українську Карпатську Державу» На заклик відгукнулися тисячі українців, перш за все галичан. Вони хотіли допомогти молодій автономній країні на її території.

У 1938 р. у Берліні відбулася зустріч представників ПУНу з керівництвом Карпатської Січі. Закарпатський осередок ОУН представляв Ю. Химинець. Мова йшла про створення військового штабу Карпатської Січі. Саме на цій зустрічі й були розподілені обов'язки між членами ПУНу. Цей штаб був нелегальним з двох головних причин: статут Карпатської Січі давав право до неї вступати тільки тим особам, які мали «краєву приналежність», тобто були громадянами Карпатської України (Чехословаччини), по-друге, члени штабу були відомими діячами ОУН, яких розшукував польський уряд і вимагав їх видачі.

Військовий штаб спочатку очолював полковник М.Аркас, потім полковник Г.Стефанів. М.Чирський керував «летючою Естрадою», М.Михалевич і В.Олександрів відповідали за виготовлення плакатів, транспарантів. Поет і науковець О.Кандиба (Ольжич), який в ОУН займав посаду культурного референта, організував товариство письменників і мистецтвознавців «Говерла», він став координатором ідеологічної та політичної роботи в Карпатській Україні. З ініціативи О.Ольжича 10 грудня 1938 р. у Хусті було створено «Українське еміграційне бюро в Карпатській Україні». Завдання названого Бюро, - говорилося у зверненні його засновників до влади Карпатської України, - сприяти плановому й доцільному в ужиткованню сил, знань і фінансових спроможностей

української еміграції для розбудови державного, господарничого й культурного життя Карпатської України» [3, №39].

Я.Барановський (Борис Лімницький) відповідав за матеріальну допомогу населенню і уряду В.Волошина. О. Сеник (Канцлер, Грибівський) не вірив у те, що Карпатська Україна вистоїть, але «проявив усі свої зусилля, щоб поміч... була достатньою і своєчасна». Генерал М. Капустянський «був покликаний Проводом Українських Націоналістів для окремого завдання». Місцем його осідку була «амбасада» - приміщення, закуплене для справ ОУН представниками Організації Демократичного Відродження України. Згідно з розробленим планом М. Капустянський (Степовик, генерал, Низола) «мав ждати своєї, як надходять події розвинуться ширше». Залучалися до військових справ колишні генерали УГА В. Курманович, В. Петрів. До штабу Карпатської Січі також ввійшли Р. Шухевич (Щука), З. Косак (Тарнавський), О. Каврачевський (Свобода), Г. Барабаш (Чорний), Є. Врецьона (Волянський).

Особливої уваги заслуговує полковник Михайло Колодзінський (Гузар) – найбільш легендарна постать на цьому відрізку історії Закарпаття. Його праця «Українська воєнна доктрина» була високо оцінена у військових колах Європи, а її автор став у ряд з відомими теоретиками військового мистецтва. Він, як і деякі його товариші, теж не вірив, що Карпатська Україна вистоїть, але притримувався думки, що «коли вже нема розумного виходу з важкого положення, то треба вміти вмерти героїчно, щоб така смерть була джерелом сили та енергії для молодих поколінь».

З 19 січня 1939 року він став шефом генерального штабу. Саме тут він вперше зустрівся із суворою дійсністю. Про це він писав до приятеля В. Маріянського до Канади 28 січня 1939 року. Цей лист свідчить: Колодзінський дозрів і навчився оцінювати справи реально. Найбільше радував його зародок українських збройних сил – Карпатської Січі, до лав якої вступала українська молодь. Ця збройна сила була убогою, без зброї,

без грошей,але вояки - січовики були готові кулаками боронити рідну землю.

Після створення ОНОКС по всій Карпатській Україні швидко почали створюватися організації Січі. В Хусті було організовано курси інструкторів. Майже всі лекції читав найкращий знавець військової справи Гузар-Колодзінський. Крім цього він цікавився працею й побутовими умовами окремих січових команд у краї, давав поради і вказівки [9].

7 березня 1939 року заступник головного коменданта Карпатської Січі І.Роман побував на Словаччині ,де довідався, що в середині березня Гітлер ліквідує Чехословаччину, а Словаччина стане самостійною. Карпатська Україна буде передана Угорщині. Після повернення в Хуст відбулася нарада керівництва Карпатської Січі. На ній не було єдиної думки щодо захисту молоді Української держави, яка вслід за проголошенням незалежної Словаччини мала проголосити і свою незалежність. М.Колодзінський, Р. Шухевич, І. Кедюлич та інші наполягали на тому, щоб здобути зброю від чехів і вчинити перший військовий опір фашизму, аби не потрапити в нове ярмо. На цій же нараді 13 березня було вирішено вислати до голови уряду Карпатської України делегацію у складі Колодзінського, Романа, Рогача з проханням передати січовикам ту зброю,яка зберігалася в будинку уряду й належала крайовій жандармерії. А.Волошин дав згоду й видав наказ про передачу зброї.

Озброєння січовиків не входило у плани командира чехословацької армії в Карпатській Україні Л. Прхали, який раніше пообіцяв угорському консулу в Братиславі, що на Закарпатті не проллється угорська кров. Він вивів на вулиці Хуста танки, броньовики, гармати і спробував роззброїти січовиків. М. Колодзінський організував оборону приміщень, де були розташовані січовики й командування Січчю. Бої з чехами тривали до обіду й призвели до великих втрат з обох сторін [9]. Тільки на вимогу А. Волошина січовики припинили чинити опір і склали зброю, але чехам її не віддали. Ці

події відчутно послабили і без того не надто потужне військо Карпатської України.

14 березня 1939 р., після початку наступу угорських військ на Закарпаття, М. Колодзінський дав наказ усім січовим осередкам роззброювати відступаючих чехів, які протягом 24 годин мали покинути Закарпаття.

В цей час Сойм Карпатської України перетворив військову організацію «Карпатська Січ» в Армію Карпатської України. М. Колодзінського було представлено до звання полковника і залишено шефом генерального штабу. На його плечі випало нелегке завдання – стримати наступ угорської армії на Красному полі під Хустом, щоб дати можливість сойму Карпатської України прийняти доленосні закони.

15 березня 1939 р. в Хусті у Квартирі А. Волошина відбулася особлива нарада. Січовики привели туди угорського парламентаря, який вимагав негайної капітуляції. Цього вимагав і німецький консул у Хусті Гофман. М. Колодзінський відповів, що у словнику українського націоналіста нема такого слова як «капітуляція». Хоча всі прекрасно розуміли, що боротися далі з переважаючими силами угорської армії марно...

Бої карпатських січовиків проти переважаючого ворога були жорстокими. М. Колодзінський наказав січовикам відступати в напрямку на Бичків, обминути угорські села, де чехи озброїли хористів, які нападали на розрізнені січові загони. Сам Колодзінський майже із 300 січовиками відступав через Сокирницю, Стеблівку, Буштино, а звідти – на нересницю й Горішню Ашпу. Сам він був дуже виснаженим, втомленим. До Верхньої Апші загін прибув 17 березня, де й вирішив відпочити. Після наради загін вирушив до Бичкова (18 березня), але в лісі потрапив у засідку угорських військ, був схоплений, вивезений до Солотвина і розстріляний [9]. Ось так обірвалося життя легендарного шефа генерального штабу Карпатської Січі, якому було всього 37 років. Останні події довели, що він не кидав слів на вітер, а у всіх своїх справах ішов до кінця - він залишав поле бою останнім.

Необхідно відзначити, що штаб Карпатської Січі так і не зміг створити боєздатні збройні сили. Один із сучасних дослідників історії українського націоналізму Ю.Пундик змушений був визнати, що Карпатська Січ організовувалася «на швидку руку», а її вояки не мали відповідного військового вишколу». Серед членів штабу дійовим до останньої хвили залишався тільки М. Колодзінський. Прихильники гетьмана в екзистенції П.Скоропадського «вбачали одне з головних джерел падіння Карпатської України в нерозсудливій політиці ОУН і докоряли німецьким урядовим інституціям за прихильність до націоналістів».

З таким однозначним висновком важко погодитись, коли врахувати ще й той факт, що між гетьманцями і ОУН в 30-х роках майже не припинялася боротьба. Більш близькі до істини ті дослідники, які вбачають у падінні Карпатської України трагедію.

Загалом же, згідно з планом озброєння та укомплектування відділів Карпатської Січі, розробленим у листопаді 1938 року її військовим штабом на чолі з М.Колодзінським –«Гузаром» займався Р.Шухевич. Відповідно до цього, базою для створення збройних сил Карпатської України повинні були стати західноукраїнські землі, звідки нелегально мали прибувати колишні старшини УГА, УСС, українські старшини з польської армії та всі охочі рядові члени ОУН. Українські економічні установи та ЗУЗ повинні були надати значні кошти, доповнені масовими зборами серед українського населення та допомогою від української еміграції з-за кордону. Провід Українських Націоналістів (ПУН) мав подбати про закупівлю зброї за кордоном. Решту військових матеріалів передбачалося здобути у відповідний час перед через роззброєння чеських військових гарнізонів та захоплення всіх військових складів на території Закарпаття [10, с. 175].

Однак усі наміри були перекреслені заборонаю ПУНу реалізовувати план М.Колодзінського. На західноукраїнських землях після від'їзду Р. Шухевича Лев Роберт –«Кіл» як провідник КЕ ОУН на ЗУЗ повідомив усім тим, з ким Р. Шухевич домовлявся, що ПУН вважає умовлену фінансову

допомогу українських економічних установ зайвою уваги на нову міжнародну ситуацію. Члени ОУН одержали сувору заборону переходити самовільно на Закарпаття без згоди своїх вищих організаційних провідників.

Р. Шухевич у цей час займався й завданнями розвідувального характеру. Зокрема, після поїздки Я. Гайваса на Закарпаття стало відомо, що Польща готує збройну інтервенцію в Карпатську Україну та здійснює диверсійно-терористичну операцію під кодовою назвою «Лом2», інформацію про яку потрібно було перевірити. У цьому йому допоміг Р. Шухевич, котрий збирав розвідувальну інформацію на території Львова. Так, завдяки його активному пошукові та пильній розвідці вдалося дізнатись про особовий склад Львівського оперативного штабу на чолі з майором Домонем зі здійснення операції «Лом» на Закарпатті. Є а також про діяльність різних польських шовіністичних воєнізованих формувань, які вербували та вишколювали диверсантів для проведення терористичних нападів на території Карпатської України.

У грудні 1938 р. Я. Гайвас призначив Р. Шухевича головним у справах Карпатської України від КЕ ОУН. Було вирішено, що в разі його відходу на Закарпаття заступити його має Петро Долинський. Аби вирішувати усі важливі справи та вести переговори у справі Карпатської України, Р. Шухевичу доводилося постійно від'їжджати в Галичину для консультацій з провідниками ОУН [10, с. 176].

Не припинялися зв'язки ПУНУ з урядом Карпатської України і в екзині. П. Стерчо опублікував документ, який свідчить, що вже після окупації краю Угорщиною А. Волошин зі своїми однодумцями зустрівся з А. Мельником і навіть підписав договір про співпрацю. У ньому стверджується, «Український Національний Рух, а зокрема Уряд Карпатської України і ОУН спільно намагалися всіма силами створити, побудувати і оборонити Карпатську Українську Державу». З опублікованого П. Стерчо документа видно, що від ОУН його підписали А. Мельник . О. Сенік і Я. Барановський. Делегацію Карпатської України склали А. Волошин,

Ю. Ревай А.Штефан. Докладніше про хід переговорів і підписання названого документа свідчить «Особова справа Волошина».

19 червня 1945 року ,перебуваючи у Лефортовській в'язниці , А.Волошин заявив слідчому МДБ Вайндорфу: «Я мав зустріч і розмову з В.Мельником, але не в Берліні, а в Італії... Знаходячись у Празі, до мене на квартиру в кінці серпня 1939 року прийшли прем'єр –міністр Ю. Ревай і В. Комаринський і повідомили, що вождь українських націоналістів А.Мельник запрошує мене – президента Карпатської України, їх і члена мого Уряду міністра освіти Августина Штефана у Венецію(Італія)для політичних переговорів з питання подальшої долі Карпатської України...Я погодився вести переговори з А.Мельником і для цієї мети поїхати в Італію».

Сам же голова ОУН після історичних, хоч і трагічних , Березневих Днів у Карпатській Україні,Голова Проводу Українських Націоналістів полк. Андрій Мельник видав таке звернення:

Українські націоналісти!

15березня 1939 року сойм Карпатської України проголосив свою державність .Ледве пролунало речення, що у віки золотими буквами вписалося в історію Соборної України,як через границі Української Карпатської Держави вдерлися наїздом малярські війська. Їм негайно ставлять чоло українські націоналісти – КАРПАТСЬКА СІЧ. Почався нерівний змаг. Білим трупом героїв укрилася рідна земля. Кров'ю їхньою святою зросилася вона й глибоко впилося в серця всіх українців. Та хоча сповнила їх болем великим,проте ще могутнішу за біль та гордість зацепила віру й надію ,що є в Україні борці, яким честь нації вища за все земське.

Нація,яка має таких синів,що майже голіруч без належного військового вишколу протиставилися наїзникові рідної землі, є вічною і безсмертною. Остаточна перемога завжди мусить бути й буде її, перемога соборної національної ідеї. Не радітиме наїзник українською землею, бо

повік не погасне смолоскип ідеї визволення, заткнений на верхах Карпатських гір.

Боротьба наша йде далі з усіма окупантами українських земель і остаточна мета – Соборна Українська Держава Київська, Львівська, Ужгородська, Хустська й Чернівецька.

Тому горі чола! З великого болю родиться нове життя. Як смерть вождя Євгена Коновальця, так героїчна боротьба КАРПАТСЬКОЇ СІЧІ в один непоборний моноліт закує і зцементує наші лави, щоб ще міцніше єдиним національно-революційним фронтом вдарити на окупантів української землі. Все, що було можливим, було зроблено, щоб вдержати Карпатську Українську Державу.

Мимо хвилиної ворожої перемоги, жертвенна боротьба націоналістів КАРПАТСЬКОЇ СІЧІ створила незмірну пошану серед народів світу до боротьби української нації за її ідеал незалежності й соборності. Чин Карпатської України потвердив цю правду нашої програми, що тільки власні сили, а не чужа поміч вирішить справу визволення української нації. Він доказав зайвий раз слушність нашої думки про те, що сила, а ніякі міжнародні гасла, хоча б про самовизначення, має значення в світі. Він показав, що є слушною наша теза, що зовнішньо політичні українські концепції мусять бути власнопідметні й тільки посередньо зв'язані таким чи іншим укладом міжнародних сил, які тільки в означених точках мають сходитися з нашою концепцією [7, с. 79].

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛІСТИ!

Перед нами зтяжна боротьба. Станьте на висоті завдання! Покажіть себе гідними впавши братів! Скріпіть ще могутніше нашу боротьбу і, як сказав великий Мазепа, «всі в один гуж, в один такт», щоб було одно стадо й один пастир! Усі під прапором українського націоналізму, а перемога остаточна наша!

Вислови признання і вдячності Твоїї, Український Народе, для борців Карпатської України від Організації Українських Націоналістів, виразника Твоїї Волі!

СЛАВА ГЕРОЯМКАРПАТСЬКОЄ УКРАЇНИ!

ГОРІ ЧОЛА - СЛАВА УКРАЇНІ!

Дано в березні 1939 року

АНДРІЙ МЕЛЬНИК

Джерела та література:

1. Баран О. Карпатська Україна. Шлях до державності. – Канада, 2003.
2. Вегеш М. Августин Волошин і Карпатська Україна. – Львів – Хуст, 2004
3. Вегеш М., Ситник О. Сторінки історії ОУН-УПА в Закарпатті (1929-50-і рр) // Срібна Земля. – 2000. - №№ 38 (398) – 39 (399)
4. Вегеш М. Назустріч Волі. Нариси історії визвольних змагань. – Ужгород, 2004
5. Закарпаття під Угорщиною (1938-1944 рр.). – Нью-Йорк – Чикаго – Ужгород, 1999
6. Могорита М. За рідний край. – Ужгород – Дрогобич, 2003
7. Стерцьо П. Карпато-Українська держава. – Торонто, 1965
8. Химинець Ю. Мої спостереження із Закарпаття. – Нью-Йорк, 1984
9. Худанич В. Михайло Колодзінський – шеф генерального штабу Карпатської Січі // Срібна Земля. – 1998 – 14 лист.
10. Український Визвольний Рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2007. – Збірник 106 До сторіччя від дня народження Романа Шухевича.